

- системи./В.Иванов,В.Топоров – М., 1965.
7. Цицерон Об обязаностях / Марк Туллий Цицерон; Пер. с лат. В.Горенштейна. – М.: ООО «Издательство АСТ, 2003. – 300, [4] с. – (Философия. Психология).
 8. Штаерман Е. М. Эволюция идеи свободы в Древнем Риме // Вестник древней истории./Е.М. Штаерман – 1972. - №2. С. 41-61
 9. Браунд Д. Свита (сопос) наместника и идеология римского империализма // Вестник древней истории /Д.Браунд – 1999. - № 1. – С. 73-85.
 10. Римское частное право: Учебник / Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С.Перетерского – М.: Юристъ, 2000. – 544 с.
 11. Йеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития./Р.Йеринг – СПб., 1875.

В.М. Вовк

«СВОЇ» І «ЧУЖІ» ЯК БІНАРНА ОПОЗИЦІЯ РИМСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ.

В статті досліджується онтолого-аксіологічні питання римського права. З філософсько-правових позицій розкритий структурнообумовлений принцип бинарності римської правової дійсності- протиставлення «свої» і «чужі».

Ключові слова: «свій», «чужий», римське право, цінності.

В.М.Вовк

«СВОИ» И «ЧУЖИЕ» КАК БИНАРНАЯ ОППОЗИЦИЯ РИМСКОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ ЦЕННОСТЕЙ.

В статье исследуются онтолого-аксиологические вопросы римского права. С философско-правовых позиций раскрыт структуроопределяющий принцип бинарности римской правовой действительности – противопоставление «своих» и «чужих».

Ключевые слова: «Свой», «чужой», римское право, ценности.

V.M.Vovk

“ OUR ” AND “ ENEMIES ” AS THE BINARY OPPOSITION OF ROMAN LEGAL SYSTEM.

The ontological and axiological issues of the Roman law are analyzed in this article. From the philosophic and legal point of view we analyze the structural principle of the binarity of the legal Roman activity – opposition of “ours” and “enemies”.

Keywords: “ Our ”, “ Enemy ”, Roman law , system of values , binarity .

Загурський О.Б.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ПОЛІТИКА КИЇВСЬКОЇ РУСИ

УДК 323.2:343.1(091)

Проблема генези кримінально-процесуальної політики України була об'єктом пильної уваги вчених-правознавців, соціологів, політологів, філософів, істориків, діячів політичних партій, викликаючи гострі оцінки та дискусії. Невдялячись на те, що проблеми кримінально-процесуального законодавства, кримінального судочинства, судової системи на україн-

ських землях в період Київської Русі неодноразово досліджувалися в різних її аспектах, проблема кримінально-процесуальної політики Київської Русі багато в чому залишається недостатньо вивченою.

Окремими аспектами даної проблеми цікавилися І. Будзилович, В.Т. Маляренко, М.В. Костицький, Я. Падох, М.А. Чельцов-Бебутов, І.Я. Фойницький та ін. У більш загальному плані цих питань торкалися П. Дігтяр, В.С. Кульчицький, О. Кузьминець, В. Калиновський, М.І. Настюк, Б.Й. Тищик, А.С. Чайковський та деякі інші вчені.

Недостатньо висвітленими аспектами розглядуваної проблеми на даний момент є особливості формування і розвитку кримінально-процесуальної політики в період Київської Русі.

Новизна статті полягає у визначенні та оцінці історичних передумов, основних чинників та особливостей формування кримінально-процесуальної політики на українських землях в період Київської Русі.

На думку І.Я. Фойницького "Історія свободи – це історія процесуальних гарантій. В сфері кримінального процесу лежать межі для вторгнення держави в область особистої свободи громадян, і тому наукова розробка цієї дисципліни може найбільше забезпечити панування права" [1, с. 586].

Тенденції кримінально-процесуальної політики завжди є правильним індикатором, який безпомилково визначає, що перед нами: істинна демократія або тиранія, яка, на перший погляд, виглядає як демократія.

Становлення кримінально-процесуальної політики України проходило з багаточисленними національними особливостями. На кримінально-процесуальну політику впливали такі фактори, як умови розвитку української державності, релігія, військові конфлікти, географічне розташування і багато інших. Країни Західної і, в деякій мірі, Східної Європи мали можливість орієнтуватися в розвитку своєї правової політики одна на одну, сприймаючи ті чи інші інститути або їх окремі риси, а також на історичний базис у вигляді, наприклад, римського права.

Україна формувала свою правову політику, в тому числі і кримінально-процесуальну, на ранніх етапах розвитку і до моменту здобуття незалежності України в 1991 р., майже самостійно, за винятком періоду з середини XVII ст. до 1917 р. У зв'язку з цим, П.Л. Фріс вважає, що "тоді Україна перебувала у складі Російської імперії і на її території в повному обсязі діяло законодавство метрополії. У цей період проведення Україною, яка була повністю позбавлена державної самостійності, а звідси й самостійності у питаннях створення національного законодавства, власної кримінальної політики було неможливим" [2, с. 39].

В умовах первіснообщинного ладу поведінка східних слов'ян регулювалася звичаями. Дані про звичаї східних слов'ян до утворення Київ-

ської Русі містяться у літописах зарубіжних авторів і вітчизняних авторів. Так, розповідаючи про східнослов'янські племена, літописець Нестор у "Повісті временних літ" зазначав, що ці племена "имяху обычаи свои, и закон отец своих, и преданья, каждо свой прав" [3, с. 14].

До давніх норм звичаєвого права східних слов'ян, зокрема, належали норми, що регулювали порядок здійснення кровної помсти, проведення деяких процесуальних дій, таких, наприклад, як присяга, ордалії, порядок оцінки показань свідка та ін. [4, с. 143-144].

Значний вплив в IX-X ст. на кримінально-процесуальну політику Київської Русі мала Візантія, зокрема, сприйняте Руссю християнство. На думку М.О. Чельцова-Бebutova "прийняття християнства, яке супроводжувалося появою на Русі грецького духовенства зі своїми порядками, що відповідали усьому устрою державних відносин Візантійської імперії, не могли не вплинути на законодавство Київської Русі" [5, с. 626].

Л.В. Черепнін вважає, що "в Київській Русі, ще до Договорів з Візантією і "Руської Правди", існував письмовий нормативний акт "Устав і Закон Руський", на який посилалися норми договорів з Візантією [6, с. 143].

М.В. Костицький, досліджуючи українське право вказує, що "започатковано воно можливо ще в VII ст., а кодифіковано Ярославом Мудрим у XI ст. як Закон руський, або Руська правда" [7, с. 27].

У зв'язку з цим, деякі дослідники також вважають, що "до системи писаного права Київської Русі належать збірники законів – "Статут" і "Закон Руський" – прототипи "Руської правди", які виникли на початку X ст. і були основою судочинства. Додатком до "Статуту" і "Закону Руського" були "Статути" та "Уроки" княгині Ольги і "Статут Земляний" князя Володимира [8, с. 34; 9, с. 11].

Розглядаючи особливості кримінально-процесуальної політики на українських землях в даний період, варто зауважити, що вона аж ніяк не розглядалася як хаотичне нагромадження суперечливих одна одній процесуальних дій, які відображали соціальний-юридичний зміст правосуддя, а базувалася на цілій групі основоположних правових ідей, таких як "презумпція невинуватості; здійснення "суду" на основі змагальності і відносної рівноправності сторін; обов'язковості виконання рішень і вироків суду; відповідність суспільної небезпеки злочинного діяння призначеному покаранню" [10, с. 289].

Дослідження кримінально-процесуальної політики Київської Русі стає більш актуальним, оскільки, аналіз зовнішньополітичної історії Староруської держави цього періоду свідчить про розвинуті форми міжнародної правової практики і про високий рівень правового мислення правителів Русі при дипломатичному регулюванні міждержавних відно-

син. Русько-візантійські договори першої половини X ст. вказують на існування Закону Руського, який при застосуванні письмових договірних актів в рівній мірі враховувався разом з писаним візантійським правом – "Законом Грецьким".

"Закон Руський" згадується в русько-візантійських договорах (911, 944 і 971 рр.), які представляють собою одні з перших міжнародних письмових документів і збереглися у складі староруського літопису "Повість временних літ". Їх аналіз показує, що в них, в тому числі, були закріплені витоки кримінально-процесуальної політики, оскільки, "у X (а можливо і в XI) столітті вже існував суд як державний орган. Він не був, звичайно, відокремлений від адміністративних органів" [11, с. 627].

Беляев І.Д. вважає, що "це був суд або самого великого київського князя, або поставлених ним суддів – княжих мужів, тиунів або намісників" [12, с. 52]. Тому розглядаючи справи за скаргами зацікавлених осіб, судді керувалися нормами "Закону Руського" та усного звичаєвого права.

Збіг деяких норм Давньої Правди і статей русько-візантійських договорів 911 і 944 р. р., відзначено давно, що дозволило зробити висновок про схожість цих норм до згадуваного в договорах Закону Руського. Порівняння норм договорів значно ускладнено через різночасність їхнього складання і включення в літописі, а також того, що статті русько-візантійських договорів редагувалися при їхньому включенні в текст з урахуванням застосування у Візантії правових норм, що містяться в них. Тому в основі доказу близькості цих юридичних пам'яток лежить збіг змісту правових норм, що містяться в них, а не їхній текстуальний вираз.

Норми кримінально-процесуального характеру містяться і в інших письмових пам'ятках того періоду – договорах Олега та Ігоря. Так, положення договорів про кровну помсту родичів вбитого носили однаковий характер. При порівнянні вказаних правових норм може скластися думка, що в договорах коло месників ще необмежене [13, с. 44].

Ця думка була б справедлива, якби пам'ятки, що розглядаються, були однорідними. В умовах застосування договорів у Візантії, вони лише постулювали право на кровну помсту, передбачаючи, очевидно, що визначення кола месників є внутрішньою справою Руської сторони згідно із Законом Руським.

У візантійському праві справи про вбивство розв'язувалися за іншими правовими принципами: злочинець карався смертю за навмисне або невмисне вбивство, але тільки після суду; самоправство і самосуд не допускалися. Участь близьких родичів у викупі або право їх на помсту візантійський закон не передбачав [14, с. 11-12].

Найважливішою пам'яткою давньоруського права справедливо вважається "Руська Правда", в якій вміщено давні норми звичаєвого пра-

ва (в тому числі і процесуального) та “княжі устави”. Однак, останні за змістом, за формою і за способом висловлення (стилем) наближені до звичаєвого права, позаяк були створені в певних випадках для доповнення, розвитку або зміни певних норм, що раніше існували лише в усній формі. Тому науковці справедливо вважають, що “Руська Правда” – це збірник норм тільки звичаєвого права.

З часу відкриття В.М. Татишевим Руської Правди пройшло більше 250 років. За цей період Правда досліджувалася в різних аспектах як найважливіше джерело для вивчення історії соціально-економічних відносин і основне джерело світського права на Русі XI-XIII ст., як пам’ятка староруської мови. Майбутнім історіографам ще належить повною мірою розкрити процес вивчення Руської Правди. Але вже зараз можна визначити основні тенденції в дослідженні Руської Правди.

До цього часу, дискусійними залишаються основні питання про зміст, час і конкретні причини появи, так званих Правди Ярослава (Давньої Правди), Правди Ярославичів, що містить доменіальний статут, розвитку в часі їхнього нормативного змісту, тобто питань, що стосуються історії самого тексту.

В результаті цього недостатньо досліджені такі питання, як співвідношення усного і писаного права у процесі становлення феодальної соціально-економічної формації, визначення основних етапів в історії тексту Руської Правди. Недостатньо визначені можливості порівняльно-історичного методу в дослідженні Руської Правди. Звідси випливає, що вивчення генезису Руської Правди все ще представляє важливе наукове завдання, вирішення якого дозволить по-новому подивитися на історію права Київської Русі.

Враховуючи схожість основних етапів соціально-економічного розвитку і становлення писаного права, обґрунтованим стає порівняльно-історичне вивчення Руської Правди та німецької Правди, певні комплекси норм якої ґрунтувалися на звичаєвому праві римської юридичної традиції, тобто Салічній, Баварській і Алеманській Правді з врахуванням даних північногерманської групи Правд, а також із залученням найдавніших судебників інших народів, які розвивалися ззовні зони романо-германського синтезу для визначення нормативного складу звичаєвого права в родоплемінному суспільстві, що розкладається, і форм найдавішого законодавства в процесі становлення ранньофеодального суспільства в Стародавній Русі.

Праслов’янське суспільство напередодні розпаду єдності мови і матеріальної культури в V-VI ст.ст., наскільки можна судити за даними візантійських авторів, лінгвістичним і археологічним джерелам, порівняльно-історичним матеріалам, знаходилося на вищій стадії розвитку родопле-

мінного ладу – “військової демократії”, яка синхростадіально співпадає з рівнем суспільного розвитку германців I-III ст.ст.

Руська Правда збереглася у великій кількості (понад 110) списків XIII-XVIII ст.ст. Всі тексти Правди знаходяться у складі збірок або літописів. За своїми особливостями списки Правди можуть бути поділені на три основні пам'ятки: 1) Коротку; 2) Просторову; 3) Скорочену Правду.

Списки першої або Короткої редакції нечисленні, відомо тільки два стародавні списки, які відносяться до XV ст.. Коротка Руська Правда знаходиться у складі Новгородського 1-го літопису молодшого ізводу, де вона поміщена під 1016 р. Обидва списки Короткої Правди (Академічний й Археографічний) за своїм текстом надзвичайно близькі один до одного і, мабуть, вийшли від загального джерела або протографа.

Збереглося і декілька списків Короткої Правди, переписаних в XVIII ст., які, втім, сходили до тексту, підготовленого до друку С.Н. Татищевим в 1738 р., і дають мало додаткових відомостей про стародавній текст Правди. В списках Короткої Правди текст написаний суцільно, без поділу на статті. Проте друга частина Правди виділена початковою буквою ”П” (“Правда оуставлена” і т.д.), написана червоною кіновар'ю [15, с. 81].

Маляренко В.Т. вважає, що ”Коротка Правда”, яка складається з Правди Ярослава і Правди Ярославичів, як єдиний збірник права виникла у кінці XI ст. або на початку XII ст. [16, с.53].

На думку В.Т. Сергієвича ”Правда Ярослава лише механічно пов'язана з Правдою Ярославичів. Тому Правда Ярослава є першою, а Правда Ярославичів – другою редакцією. Проте, можливо, Коротка Правда виникла не як механічне з'єднання двох або трьох джерел, а як єдине ціле, шляхом певної редакційної обробки, притому обробки, зробленої не пізніше кінця XI або початку XII ст. [17, с. 145].

У першій частині Короткої Правди (“Суд Ярослава Володимировича”) виділявся відокремлений нормативний блок кримінально-правових і процесуальних приписів (статті 1-18) [18, с. 38].

Просторова Правда – це звід відносно розвинутого феодального права – заснована на тексті Короткої Правди і Статуту Володимира Мономаха. Її створення як єдиного збірника права більшість дослідників відносять до першої чверті XII ст. [19, с. 65].

До третьої редакції Руської Правди відносяться два списки так званої Скороченої Правди. Обидва вони поміщені в Кормчі особливого складу, збереглася в списках XVII ст. Проте, Кормча подібного складу виникла значно раніше, найімовірніше в XV ст., і, мабуть, в Пермській землі. Списки Скороченої Правди близькі по тексту до Просторової, але бага-

то статей в ній пропущено, а статті, що збереглися, переважно коротші і іноді нагадують витяги з Просторової.

Таким чином, на цій підставі Скорочену Правду можна було б вважати простим витягом з якогось списку Просторової. Проте, на нашу думку, такий висновок передчасний, оскільки, текст Скороченої Правди не може бути цілком виведений з якого-небудь списку Просторової. Так, крім інших особливостей тексту, Скорочена Правда має статті, відсутні у всіх списках Просторової Правди. Скорочена Правда повинна бути визнана третьою особливою редакцією Руської Правди.

Як бачимо, під назвою "Руська Правда" розуміються три різні пам'ятки, які можуть бути названі "Короткою", "Просторовою" і "Скороченою" Правдою. Походження цих пам'яток було різне, різна була їхня доля, і по-різному вони вплинули на інші юридичні пам'ятки стародавньої Русі.

"Руська Правда", перш за все, залишається пам'яткою звичаєвого права, яка з позицій кримінально-процесуальної політики продовжує впроваджувати норми процесуального права, що були відомі практиці протягом кількох попередніх століть.

У зв'язку з цим, Р.Л. Хачатуров вважає, що "до звичаєвих форм судових доказів, закріплених у Руській Правді, треба відносити такі докази, як присяга, ордалії, показання свідків" [20, с. 151].

До складу Просторової Правди належать списки, які входять до складу особливих юридичних збірників. Найбільш стародавній список цієї групи, Пушкінський (належав А.І. Мусіну-Пушкіну), написаний на 60 листах (або 120 сторінках) пергаменту. Вся збірка носить заголовок: "Суд Ярослава князя". До складу збірки входять статті: 1) Настанови до суддів; 2) Руська Правда; 3) Закон судним людям; 4) Обрання із законів Мойсеєвих; 5) Договір Смоленська з Ригою в 1229 році; 6) Статут Ярослава про мостників. Умовляння до суддів є витягом із Слова про суддів і наклепах, зустрічається в більш повному вигляді в різних збірках.

Кримінально-процесуальна політика Київської Русі характеризувалася тим, що суд як суб'єкт кримінального судочинства не був відокремлений від адміністрації, оскільки, судові функції здійснював сам великий київський князь (посадники, волостелі, тіуни). Дану особливість М.Ф. Владимирський-Буданов пояснює тим, що "князю вручається вся державна влада управління і суду" [13, с. 68].

Розмежування влади між київським князем та іншими великими князями-землевласниками вимагало визнання за останніми права на незалежний суд над підвладними їм людьми. "И не надобе их судити никому человеку. А ведать свои люди сам (боярин такой-то)" [21, с. 235].

Наявність елементів демократії в основах української державності того періоду визначала характер кримінально-процесуальної політики, в основі якої лежав принцип змагальності.

Процес ("тяжба", "тяжа") у Київській Русі носив обвинувально-змагальний характер, арбітром у якому виступав суд. М.О. Чельцов-Бебутов пояснював це, "з одного боку, відносно невисоким рівнем класових протиріч, а з другого, – недостатньою розвиненістю державного механізму. Проте, немає сумніву в тому, що у справах про злочини, які глибоко зачіпали інтереси класу феодалів і князівську владу, використовувалися форми (слідчого) процесу. Устрій процесу за Руською Правдою є безперечно змагальним (або обвинувальним), що характерно для епохи раннього феодалізму...змагальна (обвинувальна) форма боротьби сторін природно виросла з тих методів розв'язання конфліктів, які існували ще в епоху родоплемінних відносин" [11, с. 634-644].

Сторонами у процесі могли бути фізичні особи, а також церква, громада, іноді – держава. Це відбувалося тоді, коли приватні особи не виступали з обвинуваченням. На нашу думку, княжі і судові урядовці, ябедники, мечники були свого роду державними обвинувачами. До того ж, чіткого розподілу на кримінальний і цивільний процес не було. Позовник (обвинувач) називався "істець". Вживалися й інші назви сторін (суперники, сутяжники). Однакове найменування сторін, які займали протилежне процесуальне становище в процесі, свідчить про їх рівноправність.

Вимога особистої явки на суд не сприяла виникненню судових заступників сторін. Їх предтечами можна вважати "добрих людей", які (зазвичай їх було двоє) з'явилися на розправу з сторонами. З XIII ст. з'являються вже справжні судові заступники, хоча ще не професійні [22, с. 42].

Існували особливі форми, так званого, досудового процесу, який передбачав встановлення відносин між потерпілим (майбутнім позивачем) і вірогідним відповідачем (майбутнім обвинуваченим) [23, с. 76].

"Звід" і "гоніння сліду" (тобто пошук злочинця по залишених слідах) не були судовими доказами. Вони лише дають підстави для притягнення до відповідальності винного у крадіжці [24, с. 44].

При реалізації кримінально-процесуальної політики Київської Русі в сфері судового розгляду справи велике значення мали докази. Судовими доказами були: 1) особисте зізнання; 2) присяга сторін; 3) речові докази; 4) показання; 5) божі суди (ордалії); 6) поєдинок; 7) жереб.

Без сумніву, що особисте зізнання обвинуваченого розцінювалося як важливий доказ. Проте, коли покривджений не міг довести вину обвинуваченого, то останній міг судитися з ним за образу.

Присяга рота складалася свідками і називалася поганською. Сторони складали християнську присягу у вигляді хресного цілування. Залишається спірним питання про те, хто присягав в тих випадках, коли при відсутності послухів присяга була самостійним способом вирішення тяжби.

Речові докази "лице" були одним з головних видів доказів. До них належали знаки крадіжки, тіло вбитого, рани, знаки побиття, викрадена річ, сліди тощо. Свідками могли бути тільки вільні люди. Але в деяких випадках допускалися закупи, іноді, навіть, представники невольного стану. Вага цих доказів була меншою і мала виключно допоміжне значення. Кількість свідків коливалася від 1 до 12. Чужинців або взагалі звільняли, або зменшували вимоги щодо кількості їх свідків, замінюючи цей доказ присягою, або зменшували вимоги щодо кількості їх свідків до 2.

Божі суди (ордалії) не були звичайними доказами. Колись вони були самим процесом, що вирішував спір. В.В. Момот вважає, що "до ордалії відносився і судовий поєдинок" [25, с. 370].

Ордалії поділялися на випробування водою та випробування залізом. Випробування водою проводилося таким чином: на дно посудини, наповненої кип'ятком, ставили кільце, яке обвинувачений повинен був витягти без шкоди для себе. Праведником вважався той, хто не отримав помітних пошкоджень руки. Випробування холодною водою відбувалося так: особу, яку підозрювали у вчиненні злочину, вкидали в "освячену" воду, і якщо вона тонула, то прийнято було вважати її невинуватою, якщо ж залишалася на поверхні води, то вважалася винуватою.

Випробування залізом полягало в тому, що підозрюваний брав до рук розпечене залізо і тримав його певний проміжок часу або мав пронести його декілька кроків, якщо опіків не було, то він визнавався чесною людиною. З XII ст. ордалії не застосовуються.

Проте, поширюється двобій ("поле", "судовий поєдинок"), до того часу незнаний. А.Я. Гаркові вважає, що "одним з видів вирішення конфлікту залишається військове зіткнення, дещо впорядковане в судовому поєдинку, тобто "поле"" [26, с. 269].

Двобій ("поле", "судовий поєдинок") застосовувався тоді, коли або не було інших доказів, або існувала рівність доказів, і суд не міг виявити винуватого. Виходити на поєдинок повинен був, з однієї сторони, відповідач, з другої – позивач або його послух. Двобої відбувалися в присутності суддів. Переможцем у поєдинку вважався той, хто виграв змагальний процес. Жеребом вирішувалося питання або безпосередньо питання вини, або яка сторона має присягати. Таким чином, жереб вирішував зміст виroku.

Тим не менше, поряд із змагальним процесом мали місце і деякі елементи слідчого (розшукового) процесу. С.В. Юшков вважає, що "у справах про злочини проти князівської влади застосовувалися форми слідчого процесу. Самі князі і їх агенти вели слідство і самі судили... елементи розшукового процесу використовували і церковники при розгляді справ про злочини проти релігії і церкви" [27, с. 522-526].

Церква розглядала справи, до яких були причетні церковні люди, а також справи про злочини у сфері шлюбних і сімейних відносин і їй були притаманні окремі риси інквізиційних методів процесу [28, с. 130; 29 с, 207].

На думку, В.Т.Маляренка "в цілому судочинство періоду Русі не відзначалася жорстокістю ні в здобутті доказів, ні в покаранні" [30, с. 13]. У зв'язку з цим, Б.Д. Греков вважає, що "Руська Правда" відрізнялася лагідністю: вона не знала смертної кари, кари через скалічення, як то було у Візантії [31, с. 140].

Кримінальний процес на той час не мав точного розподілу на стадії. Руська Правда не виділяє окремих етапів кримінального процесу. На нашу думку, це свідчить про те, що, незважаючи на досить жорстку ізоляцію від країн Європи, кримінально-процесуальна політика Київської Русі розвивалася у відповідності до загальних тенденцій, які були притаманні для кримінально-процесуальних політик європейських держав.

Кримінальний процес на той час не мав точного розподілу на стадії. Руська Правда не виділяє окремих етапів кримінального процесу. Проте, на нашу думку, враховуючи те, що деякі питання щодо встановлення обставин вчиненого злочину вирішувалися до фактичного початку судового розслідування, можна сказати, що в кримінальному процесі Київської Русі X-XIII ст. було, як мінімум, дві стадії – досудова і судова.

Руська Правда мала велике значення для російського, українського і білоруського феодального права, що формувалося. М.С. Грушевський не випадково виділив "Руську Правду" і назвав її кодексом, тим самим прирівнявши її до основних найбільш відомих європейських пам'яток феодального права [32, с. 105].

Таким чином, на нашу думку, незважаючи на досить жорстку ізоляцію від країн Європи, кримінально-процесуальна політика Київської Русі базувалася на важливих засадах змагального процесу і розвивалася у відповідності до загальних тенденцій, які були притаманні для кримінально-процесуальних політик європейських держав.

"Руська Правда" зберігала свою чинність впродовж кількох століть, набагато пережила Київську Русь, у якій вона народилася, до того ж стала одним із основних джерел при створенні російських і литовських кодифікаційних актів XVI- XVII ст.

1. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства: В 2 т. Спб., 1996. Т. II. – 692 с.
2. Фріс П.Л. Нарис історії кримінально-правової політики України: Монографія / За заг. ред. М.В. Костицького. – К.: Атіка, 2005. – 124 с.
3. Повесть полум'яних літ. – Ч.1. – К., 1996. – 614 с.
4. Хачатуров Р.Л. Некоторые методологические и теоретические вопросы становления древнерусского права. – Иркутск, Изд-во Иркутского государственного у-та, 1974. – 185 с.
5. Чельцов-Бебутов М.А. Курс советского уголовно-процессуального права. – М.: Госюриздат, 1957. – 839 с.
6. Черепнин Л.В. Общественно-политические отношения в Древней Руси и Русская Правда // Древнерусское государство и его международное значение. – М., 1965. – 213 с.
7. Костицький М.В. Відновне правосуддя в контексті правової політики в Україні // Матеріали Міжнародної конференції ”Формування української моделі відновного правосуддя” (м. Київ, 10-11 лютого 2005 р.). – Київ, 2005. – С. 26-31.
8. Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – Львів: Світ, 1996. – 296 с.
9. Свердлов М.Б. От Закона Русского к Русской Правде.–М.:Юр.лит,1988.–176 с.
- 10.Петров И.В. Государство и право Древней Руси. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2003. – 412 с.
- 11.Чельцов-Бебутов М.А. Курс советского уголовно-процессуального права. – СПб.: Изд-во «АЛЬФА», Изд-во «РАВЕНА», 1995. – 805 с.
- 12.Беляев И.Д. Лекции по истории русского законодательства, 2-е издание. – М.: Типография А.А. Карцева, 1888. – 187 с.
- 13.Владимирский –Буданов М.Ф. Обзор истории русского права. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. – 639 с.
- 14.Памятники русского права. – Вып. 1. – М., 1952. – 439 с.
- 15.Ланге Н.И. Исследование об уголовном праве Русской Правды. –СПб., 2000. – 180 с.
- 16.Маляренко В.Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: Монографія. – К., Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.
- 17.Сергеевич В.И. Лекции по истории русского права. - М., 2001. -270 с.
- 18.Лопашенко Н.А. Российский уголовный закон // Уголовное право Российской Федерации. Общая часть /Под. ред. Р.Р. Галиакбарова.– Саратов, 1997. – 487 с.
- 19.Российское законодательство X-XX вв. В 9 т. / Под. общ. ред. О.И. Чистякова. – Т.1. – М.: Юридическая литература, 1985. – 365 с.
- 20.Хачатуров Р.А. Становление права (на материалах Киевской Руси). – Тбилиси, 1988. – 280 с.
- 21.Юшков С.В. Русская Правда: происхождение, источники, значение. – М., 1950. – 150 с.
- 22.Падох Я. Суди і судовий процес старої України. – Нью-Йорк, 1990. – 178 с.
- 23.Історія держави і права України. Навчальний посібник / За ред. А.С. Чайковського. – К.: “ЮрінкомІнтер”, 2000. – 290 с.

24. Кузьминець О., Калиновський В., Дігтяр П. Історія держави і права України. Навчальний посібник. – К.: “Україна”, 2000. – 320 с.
25. Момот В.В. Формирование русского средневекового права в IX-XIV вв. Монография. – М.: Зерцало-М 2003. – 478 с.
26. Гаркови А.Я. Сказания мусульманских писателей о славянах и руссах. – СПб., 1970ю – 303 с.
27. Юшков С.В. История государства и права СССР. – М., 1961. – 230 с.
28. Будзилович І. Особливості розвитку державності, права і функцій церкви у Київській Русі (аналітичний нарис) // Право України. – 1999. – №1. – С. 130-142.
29. Чехович В. ”Руська Правда” // Українське державотворення: не витребуваний потенціал: Словник-довідник / За ред. О.М. Мироненка. – К.: Либідь, 1997. – 512 с.
30. Маляренко В.Т. Конституційні засади кримінального судочинства. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 320 с.
31. Греков Б.Д. Правда Русская. – М., 1947. – 250 с.
32. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. 2-е изд.–К., 1993.–400 с.
Загурський О.Б.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ПОЛІТИКА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

В даній статті зроблено визначення та оцінка історичних передумов, основних чинників та особливостей формування кримінально-процесуальної політики на українських землях в період Київської Русі.

Ключові слова: кримінально-процесуальна політика в період Київської Русі, “Руська Правда”, речові докази.

Загурский А.Б.

КРИМИНАЛЬНО-ПРОЦЕДУРАЛЬНА ПОЛІТИКА КИЄВСЬКОЇ РУСИ

В данной статье осуществлено определение и оценка исторических предпосылок, основных факторов и особенностей формирования криминально-процесуальной политики на украинских землях в период Киевской Руси.

Ключевые слова: криминально-процесуальна політика, “Русская Правда”, вещественные доказательства.

Zahurskyy O.B.

THE CRIMINAL-PROCEDURE POLICY IN KIEVAN RUS

In this article the statement and reassessment of historical conditions is made. Main factors and features of criminal procedure policy formation on Ukrainian lands in the period of Kievan Rus were defined and analyzed.

Keywords: criminal procedure policy, Kyivan Rus, material evidence.

Ковалшин О.Р.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

УДК 347.922:347.191(091)

Акціонерні товариства та інші організаційно-правові форми підприємств з корпоративним устроєм є потужним фактором розвитку еконо-